

Osmanlı Devleti Tarafından Kırım ile İlgili Rusya'ya Verilen Resmi Belge “Sened” (1784)

Osman KÖSE*

Özet

Kırım, Rusya ile imzalanan Küçük Kaynarca Andlaşmasının 3. Maddesine göre Osmanlı devletinden ayrılmıştır. Bu tarihten sonra Rusya, Kırım'ı önce işgal ve daha sonra da ilhak etmek için gayret göstermiştir. Bu makalede, 1783 yılında işgal ve ilhak edilen Kırım ile ilgili Rusya'nın Osmanlı devletinden talep ettiği “Kırım'ın senedi” olarak telaffuz edilen resmi belgenin verilmiş tarzı ve süreci incelenecektir. Makale sonunda Osmanlı devletinin Rusya'ya verdiği bu resmi belgenin tam metni yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kırım – Taman – Kuban – Rusya – Osmanlı - Karadeniz

The Official Document “Receipt” Given to Russia By Ottoman State Pertaining To Crimea (1784)

Abstract

Crimea seceded from Ottoman State due to the 3rd Article of Treaty of Küçük Kaynarca (Kuchuk Kainarji) signed between Russia and Ottoman State. From this date forward, Russia firstly tried to occupy Crimea and then annex it. In this article, the way and process of giving the official document, which was called “Receipt of Crimea” that Russia demanded from The Ottoman State pertaining to Crimea where was occupied and annexed in 1783, will be examined. At the end of the article, full text of this official document given to Russia by The Ottoman State will be presented.

Key Words: Crimea- Kuban-Russia-Ottoman- Black Sea

1768-74 Osmanlı savaşının en önemli sonuçlarından birisi Kırım'ın Osmanlı devletinin elinden çıkmasıdır. Savaşın sonucunda imzalanan Küçük Kaynarca Andlaşması'nın üçüncü maddesine göre Kırım Tatarları hiçbir devlete tabi olmayacaklar, kendi hanlarını kendileri seçecekler ve sadece Müslüman olmalarından dolayı dini işlerde Osmanlı padişahının uhdesinde olan hilafet makamına tabi olacaklardır. Kırım halkının seçtiği han Osmanlı ve Rusya devletleri tarafından tasdik edilecekti¹.

Kırım halkını oluşturan Kırım tatarlarının Osmanlı devletinden ayrılmamak için ölümü ve vatanlarını terk etmeyi göze almalarına rağmen, bu ayrılığın Rusların zorlamasıyla olduğu açıktır. Rusların işgaline düştüğü 1770'lerden sonra Kırım'da kargaşa, göç, sürgün, kavg ve kıtallerin yaşandığı bir döneme girilmiştir.

Rusya'nın amacı Karadeniz'e çıkmak ve burada güçlü bir donanma inşa ederek Osmanlı devletini Karadeniz'den sıkıştırmaktı. Bu nedenle Kırım ile ilgili politikasında Rusların gerçek düşüncesi bu bölgeyi kendi topraklarına katmaktı. Bu nedenle ilhaka giden süreci iyi kullanmaya yönelik Kırım ile ilgili şu politikayı güdecektir: ,

1 – Kırım'da tatarlar tarafından seçilen hanın andlaşma çerçevesinde yerine oturmasını sağlamakla beraber, el altından mevcut Kırım yönetimine karşı muhalefet

* Doç. Doç., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi – Samsun. E-mail: osmank@omu.edu.tr

¹ Osman Köse, *Küçük kaynarca Andlaşması Oluşumu - Tahlili – Tatbiki*, Ankara 2006, sh. 112.

geliştirmek ve kendilerine yakın olarak gördükleri Şahin Giray'ı Kırım'ın gelecek hanı olarak faaliyetlerinde desteklemek.

2 – Uluslararası dengeyi iyi gözetleyerek Kırım'ın ilhaki için uygun ortamı yakalamak.

Küçük Kaynarca Andlaşması'ndan sonra, ilkönce Sahib Giray hanlık makamına geldi. Kırım tatarları başlarına gelen hanlardan serbestiyetin ortadan kaldırılması ve tekrar Osmanlı devletine bağlanılmasını talep ediyorlardı. Rusya, Kırım'da oluşan bu siyasi havayı iyi değerlendirdi. Sahib Girayın hanlık makamına oturmasına itiraz etmezken, el altından bağımsızlığa karşı çıkan ve Kırım tatarları, Çerkesler ve Nogayların duygularını okşayan politikalar güden ve bir muhalefet oluşturan IV. Devlet Giray'ı gizlice desteklediler ve Kırım halkını da mevcut hana karşı ayaklanmaya teşvik ettiler. Amaç Kırım'da kaos ortamı oluşturmaktı. Neticede Sahib Giray, kendine karşı gelen muhalefetin isyanına fazla dayanamayarak Kırım'dan kaçtı ve 1775 yılında İstanbul'a geldi. Osmanlı devleti de bu oldubittiyi kabul etmek zorunda kaldı².

Devlet Giray'ın iktidara gelmesinden sonra Rusya, bir taraftan 1775 yılından itibaren Kırım yarımadasının girişi olan Or kapısına asker yığmaya başladı ve diğer taraftan da Devlet Giray'a karşı olan ve Ruslara yakınlığı ile bilinen Şahin Giray'ın etrafında şekillenecek olan bir muhalefet oluşturmaya çalıştı. Pugaçev isyanının da ortada kalkmasından sonra Rusya, Kırım'daki faaliyetini yoğunlaştırdı ve bunun sonucu olarak 1777 yılı başında Devlet Giray da Kırım'ı terk ederek İstanbul'a geldi. Kırım hanlığına Rusların desteklediği Şahin Giray geldi³.

Şahin Giray'ın han olması, Rusların bu zaman kadar Kırım'ı ilhak sürecine doğru izledikleri politikanın bir sonucuydu. Osmanlı devleti Kırım'ı tamamen ilhak sürecine götüren Rus politikasını kabullenmek istemedi. Kırım'ı tekrar geri alabilmenin yolu ise savaştan geçmekteydi. Bir savaşı tekrar göze alabilmek için ne Osmanlı maliyesi ve ne de askeri durumu uygundu. Fakat ortaya çıkan manzara da Osmanlı devletinin bir şeyler yapması gerektiğini ortay koyuyordu. Bu nedenle Şahin Giray'ın iktidara gelmesinden sonra Kırım konusunda Osmanlı dış politikası şu esaslar üzerine şekillendi⁴:

1- Avrupa ülkelerine gönderilen beyannameler ve İstanbul'da bulunan Avrupalı diplomatlar nezdinde yapılacak görüşmelerle uluslararası diplomaside Rusların saldırganlığını öne çıkararak destek toplamak.

2 – Karadan ve denizden yapılacak çıkarma ile Kırım'ı kurtarmak.

3 – III. Selim Giray'ı han olarak Kırım'a göndermek.

Osmanlı devleti Kırım'da ortaya çıkan Rus siyasi atağına karşı III: Selim'i yeni han olarak Kırım'a gönderdikten sonra İsmail tarafına asker yığmaya başladı⁵. Karadeniz'de hazırlanan donanmanın başına ise Canikli Hacı Ali Paşa geçirildi. Osmanlı Devleti, toplumu ve Kırım tatarları Canikli Hacı Ali Paşa'yı Kırım'ın kurtarıcısı olarak gözlemeye başladılar. Bu askeri faaliyetlere siyasi destek sağlamak için ise Avrupa ülkelerine

² Ahmed Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, II, İstanbul 1309, s. 16; Sadullah Enveri, *Tarih-i Enveri*, Süleymaniye Ktp. Ali Emiri – Tarih Nr. 67, s. 37a.

³ Alan W. Fischer, "Rusya'nın Kırım'ı İlhaki 1772 - 1782", çev. Refhan Dedeoğlu, *Emel*, XIII/ 77, sç 14-15.

⁴ Zaimzade Mehmed Sadık, *Vak'a-i Hamidiyye*, Süleymaniye ktp. Esad Efendi, nr. 2171, s. 10-A.

⁵ BOA.ADVN.KRM,nr.1/42, Kırım mahzarcılarından sadarete takrir (16 Zilhicce 1191).

beyannameler gönderildi. Beyannamelerde Rusların Kırım'da andlaşma hilafına yaptıkları anlatılıyor ve Kırım halkının çağrısı üzerine Osmanlı devletinin yapacak olduğu askeri harekete destek isteniyordu⁶.

Osmanlı devletinin büyük beklentilerle hazırladığı ordu ve donanmanın faaliyetlerinden bir netice çıkmadı. Canikli Hacı Ali Paşa Kırım açıklarına kadar gitti fakat Kırım'a bir çıkarma yapamadı. Çünkü Kırım'ın stratejik yerlerine yerleşen Rusların askeri caydırıcılığı baskın geldi. Bu nedenle 1778 yılı sonlarında kış ayının yaklaşması ile geri dönmek zorunda kaldı⁷. Bu durum Rusların Kırım'da daha serbestçe hareket etmesine zemin hazırlıyordu. Osmanlı devleti için ise, bu kadar büyük hazırlık ve beklentiye karşın bir şey yapamamasından oluşan bir prestij kaybı söz konusuydu. Osmanlı devleti Rusların daha da ileri bir noktaya gitmesini önlemek ve kamuoyunun beklentilerine de uygun olarak Ruslar ile bir savaşa doğru götürecektir adım olarak limanlarında bulunan tüm Rus ticaret gemilerine el koydu. Mevcut durumun savaşa doğru gitmesi üzerine Fransa arabulucu olarak devreye girdi. Fransa'nın arabuluculuğu, Osmanlı devletine dostluğun bir gereği olmanın yanında, dış politikasında bir değişimin de başladığının göstergesiydi⁸. Bu yeni dönemde Fransa, Rusya ile yakınlık kurmak istiyordu. Bu nedenle Fransa'nın yapacak olduğu arabuluculuk girişimi, Kırım'ı ilhaka götürecektir bir politika izlemesine rağmen bir savaştan kaçınan II. Katerina'yı memnun etmeye yönelikti.

Fransa'nın arabuluculuğu savaş rüzgârlarını dağıttı. Çünkü Osmanlı Devleti'nin de bir savaşı yürütecek askeri ve mali gücü yoktu. İstanbul'da Rus elçisi Stachiev ve Osmanlı Devleti adına ise Abdürrezzak Bahir Efendi başkanlığında bir heyetin müzakereleri sonucu olarak 21 Mart 1779 tarihinde Aynalıkavak Tenkihnamesi imzalandı⁹.

Aynalıkavak Tenkihnamesi, Rusya'nın bu zaman kadar kaydettiği aşamaların Osmanlı devleti tarafından kabulü anlamına geliyordu. Şahin Giray'ın hanlığı onaylandı ve Rus askerleri Kırım'ı tahliye etti. Fakat Rusya Kırım'da büyük bir siyasi güç kazanmış oldu. Şahin Giray'ın hanlığı, Rusya'nın Kırım'ı ilhaka götürecektir süreci hazırlayan bir aşama olacaktı.

Şahin Giray, Kırım hanlığına oturduktan sonra tamamen Rusların kontrolü altında hareket etmeye başladı. Kırım'ın dışında büyük bir Rus ordusu her zaman hazır bekliyordu. Kırım'ın kaderi tamamen Rusların kontrolüne kaldı. Rusya, Kırım'ı ilhaka götüren süreci uluslararası dengeleri ve siyasi ortamı gözetleyerek yürütmeyi hedeflemekteydi. Osmanlı devletinin artık çöküş sürecine girdiği kanaatine sahip olan Rusya, bu durumu görüşmek ve gerekirse Osmanlı coğrafyasını paylaşmaya yönelik olarak Avusturya tahtına yeni çıkmış olan İmparator Joseph ile görüşme kararı aldı. Maria Therese zamanında Avusturya politikası, bir denge unsuru olarak Osmanlı Devleti'nin coğrafyasının aynı kalması yönündeydi. İki imparator 1780 yılında bir Leh kasabası olan Mohilof'ta bir araya geldiler. Burada yapılan görüşmelerde gelecekte iki ülkenin izleyecek oldukları dış politikalar tespit edildi ve mutabakatlara varıldı. Mohilof'ta yapılan görüşmeler ve mutabakatlar Osmanlı

⁶ Ahmed Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, II, s. 87.

⁷ Rıza Karagöz, *Canikli Ali Paşa*, Ankara 2003, s. 56.

⁸ Castera, Henry Jean, İkinci *Katerina Tarihi*, Terc. Yakovaki, Mısır 1276, s. 93.

⁹ *BOA.Rusya Ahidname Defteri*, Nr. 183/ 156-163, Aynalıkavak Tenkihnamesi (20 Cemaziye'l-ahir 1193).

Devleti'nin geleceği ve paylaşımı ile ilgiliydi. Burada yapılan konuşmalar daha sonra Petersburg'da hazırlanan gizli anlaşma ile imzalandı. Buna göre Rusya Kırım ve Özi'yi, Avusturya Arnavutluk, Dalmaçya kıyıları, Bosna ve Sırp vilayetlerini alıyordu. Eflak ve Buğdan'da müstakil bir Ortodoks devleti kurulacak, Venedik Devleti'ne Mora, Girit ve Kıbrıs verilecek, İstanbul'da II. Katerina'nın torununun başında olacağı müstakil bir Bizans Devleti kurulacak, Fransa'ya Suriye ve Mısır verilecekti. Ayrıca İngiltere ve İspanya'ya da bazı tazizler verilmesi kararlaştırıldı¹⁰.

Rusya, Avusturya ile vardığı bu gizli mutabakattan sonra Kırım'ı ilhaka yönelik faaliyetlerine hız verdi. Görünürde Şahin Giray'ı desteklemelerine rağmen, gizli olarak Bahadır Giray'ı kışkırtmaya başladılar. Bu şekilde Kırım'da tekrar bir kargaşa ortamı doğdu. Bu kargaşa ortamında Şahin Giray tahtını terk ederek Ruslara sığındı. Kontrolü sağlayan Bahadır Giray, kendini Kırım hanı ilan etti. Aslında her şey Rusların kontrolünde geliyordu. Bahadır Giray'ın hanlığının kabul edilmesi yolundaki müracaatı İstanbul'da ise kaygıyla karşılandı. Bu nedenle olumlu bir cevap verilemedi. Rusya, Kırım'ın meşru hanı olarak Şahin Giray'ı gördüğünden olaylara müdahale etmek için harekete geçti. Kırım'a asker sevk etmeye başladı. Ruslar, yayınladıkları beyannamede Kırım'ın meşru hükümdarının Şahin Giray olduğunu, hükümdara karşı gelmenin Kurana karşı gelmek olduğunu vurgulayarak Kurana karşı gelenleri cezalandırmak üzere geldiklerini söylüyorlardı. Bu şekilde Kırım işgal edildi. Rus askerleri Kırım'ın her tarafına yerleşmeye başladı. Şahin Giray görünürde hanlık makamındaydı, fakat tüm yetkiler Ruslardaydı¹¹.

Osmanlı Devleti bu süreçte diplomatik yollardan sonuç almaya çalıştı. Rusya'ya, Kırım'a bir heyet gönderilmesi ve bu heyetin teftişine göre halkın kimi istiyorsa onu hanlık makamına geçirilme önerisi götürüldü. Bu öneri Ruslar tarafından reddedildi. Rusya, Kırım işini neticelendirmek için 14 Kasım 1782 tarihinde Avusturya ile ortaklaşa olarak Osmanlı devletine verdikleri bir nota ile iki devlet arasında bu zamana kadar problem olarak ortaya çıkan ticaret, Eflak-Buğdan ve Kırım meselelerini görüşmeye çağırın bir ultimatoma verdiler.. Osmanlı Devleti'nin, gelinen noktada bunu kabul etmekten başka çaresi yoktu. İki devletin verdiği ultimatoma Osmanlı makamlarınca kabul edildi¹².

"Üç madde" ile ilgili müzakerelerin kabulünden sonra ilkönce ticari konulardaki sıkıntılarının aşılmasına yönelik görüşmeler başladı 22 Haziran 1783 tarihinde İstanbul'da Ticaret Andlaşması imzalandı. Rusya, bu süre zarfında Kırım'ı ilhaka yönelik faaliyetlere hız verdiler. Şahin Giray, Kırım'da bir etkisinin kalmadığını gördükten sonra Mart 1783 tarihinde görevinden istifa etti. Aslında bu, Rusların baskısı sonucu olan bir istifaydı. Kırım'da belirsizlikler başladı. Her tarafa hâkim olan Ruslar 8 Nisan 1783 tarihinde yayınladıkları bir beyanname ile Kırım'ı topraklarına kattıklarını ilan ettiler¹³. Buna göre idari düzenlemelere gittiler. Karşı gelenler ya katledildi veya kitleler halinde Osmanlı Devleti'ne göçe zorlandılar. Ortaya çıkan katliam, göç ve sürgünler tam bir insanlık dramıydı. Osmanlı Devleti Kırım'ın ilhaki karşısında fevri davranmaktan kaçındı. Sorunu diplomatik yollardan çözmeye gayret etti. İktidarda bulunan Sadrazam Halil Hamid Paşa,

¹⁰ BOA.HH.Nr. 799, Prusya tercümanının sefarete tahrirâtı; Yorga, *Osmanlı Tarihi (1774 – 1912)*, V, İstanbul 1948, s. 25; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, IV, İstanbul 1972, s. 65.

¹¹ Alan W. Fischer, *aynı makale*, 14/80, s. 9.

¹² BOA.A.DVN.KRM, Nr. 3/5, Sadareten padişaha Telhis, (9 Cemaziye'l-ahir 1197)

¹³ BOA.HH.Nr. 1109, Sadarete Tahrirat (11 Rebi'ulahir 1197).

her zaman savaştan uzak duran bir politika izliyordu. Ona göre, sulh döneminde askeri ve mali alanda bazı düzenlemeler yapılmalıydı. Savaş, Osmanlı Devleti'ni felaketlere götürürdü. Sadrazamın bu görüşünün karşısında başta Şeyhülislam olmak üzere etkin savaş taraftarı bir muhalefet vardı. Bu dönemin etkin isimleri Kaptan-ı derya Gazi Hasan Paşa, Defterdar Feyzi Paşa, Başmuhasebeci Süleyman Feyzi Efendi, Matbah-ı Amire Emine Süleyman Penah Efendi, Reisülküttab Hacı Mustafa Efendi, Müftizade Ahmed Efendi olarak öne çıkıyordu.

Rusya'ya karşı oluşturulacak olan politikanın belirlenmesi için İstanbul'da bazen sadrazam başkanlığında ve bazen de değişik mekânlarda sayısız toplantılar yapıldı. Fransa ve İngiltere elçilerinin de bu fikir teatisi ortamına katılmasıyla ortaya şu şekilde bir sonuç çıktı¹⁴:

1 – Osmanlı Devleti askeri bir seçenekten kesinlikle kaçınmalıdır. Çünkü bu sıralarda Rusya, Özi sınırına ve Avusturya da Bosna sınırına asker yığmışlardır. Mali ve askeri durumlarına bakıldığında Osmanlı Devleti iki devlet ile birden bir savaşı kaldıracak güçte değildir.

2 – Fransa ve İngiltere'nin tavassutu ile diplomatik görüşmeler yoluyla bu krizden çıkılmalıdır.

3 – Rusya ve Avusturya'nın savaş ilanını önlemek için Rusların ilhakını protestodan da kaçınılmalıdır.

Osmanlı devletinin çekinceli hareketlerinden, etken bir politika izleyemeyişini dikkatle izleyen Rusya, diplomatik bir adım daha atarak Osmanlı Devletini tamamen bir emrivaki ile karşı karşıya bıraktı. Rus elçisi Boulgakof 14 Ekim 1783 tarihinde verdiği bir nota ile Kırım'ın hukuken Rusya'ya ait olduğunu ve Osmanlı devletinin hiçbir hak talebinin olmayacağını belirten bir belgenin kendilerine verilmesini istedi. Rusya, “*senet*” olarak tabir edilen belgenin verilmesi müzakerelerine hemen başlanmasını ve tavassut devlet istenmeyeceğini de şart koşuyorlardı¹⁵.

Uluslar arası siyasi durum Rusya'nın keyfi olarak davranmansa uygun bulunuyordu. Avusturya ile zaten müttefik bulunuyordu. Amerika savaşlarından dolayı askeri yönden yıpranan Fransa ve İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ne yardım yapacak durumları yoktu. Kaldı ki bu devletler de Osmanlı Devleti'ne yardımcı olmaktan uzak bir politika takip ediyorlardı. Sadece Prusya, Osmanlı devletinin böyle bir “*senet*” vermesine kesinlikle karşı idi. Fakat Prusya bir tehlike durumunda Osmanlı Devleti ile yalnız başına bir askeri ittifaktan da çekiniyordu. Venedik ve İspanya'nın da Osmanlı Devleti ile askeri bir ittifakları yoktu. Bu nedenle Rusya için uluslararası diplomasi, isteklerinin gerçekleştirilmesine uygundu¹⁶.

Sadrazam Halil Hamid Paşa başkanlığında yapılan müzakereler neticesinde, Osmanlı Devleti'nin savaşı kaldıracak mali ve askeri durumda olmadığı ve uluslararası siyasi durumun da Rusya'nın lehine olduğu gerekçeleri gösterilerek istenilen “*senedin*”

¹⁴ Osman Köse, *aym eser*, s. 336-342.

¹⁵ Ahmed Vassıf, *Mehasinü'l-Asar ve Hakaikü'l-Ahbar*, Yay.Haz. Mücteba İlgürel, Ankara 1994.

¹⁶ BOA.HH.Nr. 1068, Prusya tercümanının tahrirati (1198); 447-D, (1197); Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar (XVIII. Yüzyılda Osmanlı-Prusya Münasbetleri)*, İstanbul 1985, s. 130.

Rusya'ya verilmesi yolunda görüşler ağırlık kazandı. Süleyman Penah Efendi'nin Kırım'ın Osmanlı Devleti'ne ait olmadığı ve bu sebeple de bir senet verilmesinin olamayacağı görüşü ise, Rusya'nın tepkisini çekti. Neticede hazırlanan "*Kırım'ın senedi*"nin kırmızı kalemle yazılması ve bu şekilde verilmesi kararlaştırıldı. Boulgakof, kırmızı kalemle yazılan belgeyi kabul etmeyince resmi prosedürlere göre hazırlanan "*Kırım'ın senedi*" 9 Ocak 1784 tarihinde Rusya'ya verildi. "*Kırım'ın senedi*" verilirken diğer andlaşmalarda olduğu gibi tören yapılmadı. Yalnız resmi gelenek olarak bazı hediyeler teati edildi¹⁷.

Rusya verilen senede göre:

1 – 1774 yılından beri yapılan tüm anlaşmalar geçerli olacaktır. Yalnız Küçük Kaynarca Andlaşmasının üçüncü maddesi ve Aynalıkavak Tenkihnamesinin ikinci, üçüncü, dördüncü maddeleri yürürlükten kaldırılıyordu. Küçük Kaynarca Andlaşmasının kaldırılan üçüncü maddesinde "*Özi kal'ası kadimi ülksiyile kel'evvel devlet-i 'aliyyemin taht-ı tasarrufunda baki kala*" ibaresi yerinde kalacaktır.

2 - Soğucak kalesinin Osmanlı Devleti'nin mülkü olduğu Rusya tarafından kabul edilecektir.

3 – Kuban nehri iki devlet arasında sınır olacaktır.

Rusya'nın, Osmanlı Devleti'nden senedini istediği yerler Kırım, Kuban ve Taman'dan ibaret bulunuyordu. Osmanlı Devleti tarihinde ilk defa bir toprak parçası bu şekilde ve bir vesika ile de imzalanmak suretiyle bir başka devlete verilmiştir. Kırım'ın tamamını kapsayan bu bölgelerin ahalisinin tamamı Tatarlar ve Çerkeslerden oluşmaktaydı. Rusların Kırım'a yerleşmesi ile beraber kitleler halinde göçler başladı.

9 Ocak 1784 tarihinde Ruslara verilen "*Kırım'ın senedi*" andlaşmasının Osmanlıca tam metni:

Kırım ve Kuban ve Taman maddeleriçün murahaslar imzalarıyla verilen senedir.

Bi-ismühû sübhânehû ve ta'âlâ bâ'is-i nenmîk-i hurûf oldur ki

Devlet-i 'aliyye-i Osmaniye ile Rusya devlet-i imparatoriyesi beyninde derkâr olan hüsn-i muvâlât ve musâfâtın tezâyüd ve istikrârına bâdî olur vesâilin istihsâli tarafeynden matlûb ve mültezim olduğundan bu def'a Kırım ve Taman ve Kubanda tekevvin eden hâlât beyne'd-devleteyn mûris-i kıyl ü kâl ve belki mûcib-i infisâh sulh ve salâh olabildiği mulâhaza olunduğundan husûs-ı mezbûrun tarafeynden dostâne müzâkeresini iş bu iki devlet ihtiyâr ve gereği gibi mütâla'a eylediklerinden sonra beyne'd-devleteyn min-ba'd bir dürlü mevâdd-ı bahs kıyl ü kâl kalmamak irâde-i câzimesiyle ba'd-ezin musâleha-i kaviyye-i ferhande-i kâlin ve hüsn-i hemcivârînin ve ticâret-i ma'kûdenin menâfi'yle tarafeynden mütemetti' olmak için husûs-ı mezbûrun bir râbîta-i kaviiyyeye rabtını muktezî gördüklerine binâen iş bu iki devlet bu husûsu ba'de'l-müzâkere bu senedin tamâmen ve kâmilen ri'âyet ve ibkâsını 'alenen 'ahd ü peyman ederek 'akd ve tanzimini murad

¹⁷ BOA. Rusya Ahidname Defteri, Nr. 183/ 158-164, Rusya'ya terk edilen Kırım, Kuban ve Taman'ın ilhakının tasdiki ile ilgili belge sureti (15 safer 1198).

eylediklerinden taraflarından murahhaslar intihâb ve ta'yin ve yedlerine ruhsatnâmeler i'tâ ya'ni devlet-i 'aliyye-i Osmaniye tarafından bu niyazmendân-ı degâh ola ki devlet-i kavi şevket ve vüzerâ ve 'ulema ve ricâli derunlarında hâlâ bi'l-fi'l deryâ kapudanlığı ve Anadolu kadı'askerliği pâyesiyile sâbikan İstanbul kadılığı ve riyâset-i küttâb hıdemât-ı celîle-i refî'alarıyla şerefyâb olub şehir-i yâr-ı dâr-ı edriyân ve husrev-i mu'addelet-nişân dâver-i deverân şehinşâh-ı cihân şevketlü kerâmetlü mehâbetlü 'adâletlü velî-ni'metimiz pâdiâhımız efendimiz cenâb-ı hümayunlarından yedimize ihsan buyurulan ruhsatnâme-i sâmiyeleriyle haşmetlü miknetlü bi't-tamam Rusyaların padişah ve imparatoriçesi cenabları tarafından der-'aliyyede mukîm fevkal'âde ortaelçisi ve murahhası devletinin müsteşarı ve san vladimir ve istanislâs tarîkinin kavâliri rağbetlü menzeletlü Yakov de Bulhakof dahi ruhsatnâme ile terhîs olunub lâyıki ve iktizâsı vechle yedlerimize verilen ruhsatnâmelerimizi beynimizde ba'de'l-mübâdele mevâdd-ı âtiyüz-zikri imza ve temhir elemişizdir

Evvelki madde

Bin yüz seksen sekiz senesinde 'akd olunan musâleha 'ahidnâmesinin ve bin yüzseksen dokuz senesinde tanzim olunan hudûdnâmenin ve bin yüz doksan üç senesinde mün'akd olan tenkihnâmenin ve bin yüzdokan yedi senesinde karar bulan 'ahidnâme-i ticâretin hâvi oldukları cümle şerâyit ve maddeleri ba'd ezin ke'l-evvel kâmilin ve bilâ-halel tarafeynden mer'î ve düstûrî'l-'amel tutulub ancak bin yüz seksen sekiz senesinde 'akd olunan 'ahidnâmenin üçüncü maddesi ve bin yüz doksan üç senesinde in'ikâd bulan tenkihnâmenin ikinci ve üçüncü ve dördüncü maddeleri istisnâ olunub iş bu maddeler ba'd ezin devleteynden bir vechle i'tibâr olunmayub 'amel olunmaları iktizâ eylemeye lâkin Özi kal'ası kadîmî ülkesiyile ke'l-evvel devlet-i 'aliyyenin taht-ı tasarrufunda bâkî kala 'ibâresi bâlâda mestûr seksen sekiz senesi 'ahidnâmesinin zikr olunan üçüncü maddesinde musarrah olmağla 'ibâre-i mezkûre kemâkân ma'mûlün-bih ve mer'î tutula.

İkinci madde

Rusya devlet-i imparatoriyesi tatar hanları taraflarından Soğucak kal'asının nâhiyesi üzerine iddi'â olunan mülkiyet hukûkunu hiçbir vakıtta dermiyân ve iddi'â eylemeyüb kal'a-i mezkûre külliye devlet-i Osmaniye'nin mülkü olduğunu i'tiraf eder.

Üçüncü madde

Kubanda Kuban nehri hudûd i'tibâr olunmağla zikr olunan imparatoriye nehr-i mezbûrun beru yakasına ya'ni nehr-i Kuban ve Karadeniz beyinde mütemekkin olan tavâif-i Tatardan dahi keff-i ed eder iş bu senedin şevketlü kerâmetlü 'adâletlü velî-ni'metimiz efendimiz padişahımız hazretlerinin taraf-ı hümayûnlarından ve gerek haşmetlü miknetlü bi't-tamam Rusyaların padişah ve imparatoriçesi enabları tarafından kendü imzalarıyla ve vech-i mu'tad üzere muharrer 'alenen tasdiknâmeler ile te'yid ve tasdik ve zikr olunan tasdiknâmeler iş bu senedin 'akdi gününden dört ay zarfında ve mümkün olursa

dahi mukaddem Kostantiniyyede mübâdele olunmak üzere karar verilüb cânibeyn murahhasları mefâhîm ve mezâmîni muvâfık ve mutâbık iki nüshasını tertib ve terkim edüb kendü imzâlarımız ile imza ve mühürlerimiz ile hatm ve temhîr eyleyüb beynimizde mübâdele eylemişizdir.

Fî 15 Safer 1198

KAYNAKÇA

BOA.Rusya Ahidname Defteri, Nr. 183.

BOA.ADVN.KRM,nr.1/42, 35.

BOA.HH.Nr. 1109, 1068.

Ahmed Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, II, İstanbul 1309,

Ahmed Vasıf, *Mehasinü'l-Asar ve Hakaikü'l-Ahbar*, Yay.Haz. Mücteba İlgürel, Ankara 1994.

Alan W. FİSCHER, “Rusya'nın Kırım'ı İlhakı 1772 - 1782”, çev. Refjhan Dedeoğlu, *Emel*, XIII/ 77

CASTERA, Henry Jean, *İkinci Katerina Tarihi*, Terc. Yakovaki, Mısır 1276

İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, IV, İstanbul 1972

Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar (XVIII. Yüzyılda Osmanlı-Prusya Münasbetleri)*, İstanbul 1985

Osman KÖSE, *Küçük kaynarca Andlaşması)Oluşumu - Tahlili – Tatbiki)*, Ankara 2006,

Rıza KARAGÖZ, *Canikli Ali Paşa*, Ankara 2003,

Sadullah Enveri, *Tarih-i Enveri*, Süleymaniye ktp.

Yorga, *Osmanlı Tarihi (1774 – 1912)*, V, İstanbul 1948

Zaimzade ktp Mehmed Sadık, *Vak'a-i Hamidiyye*, Süleymaniye.

Kırım'ın ilhakından sonra 1787 yılında II. Katerina'nın Bahçesaray'ı ziyareti onuruna dikilen anıt-Kırım